ԺԹ.00.04 - ԿԼԻՆԻԿԱԿԱՆ, ՀԱՏՈՒԿ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԼԻՆԻԿԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմա 1. Կլինիկական հոգեբանության առարկան, զարգացման պատմությունը և ժամանակակից կարգավիճակը:

1.1. Բժշկության պատմությունը՝ որպես կլինիկական հոգեբանության ծագման նախապայման: Հին Պարսկաստանի զրադաշտականությունը բուժման մասին - «Սրբությամբ, դանակով և օրենքով բուժողները»: Շնչառությունը, երաժշտությունը և աղոթքը՝ որպես Հին Չինաստանում բուժվելու ուղիներ: Հին Եգիպտոսը և տեսանելի և անտեսանելի հիվանդությունների ներկայացումը: Ասկլեպիոսի առեղծվածները: Հիպոկրատի տեսակետը հոգու և մարմնի կապի վերաբերյալ: Գալեն և ուղեղի նշանակությունը: Պարացելսի տեսակետները հիվանդության պատճառների վերաբերյալ:

1.2 Կլինիկական հոգեբանության՝ որպես գիտության ծագման և զարգացման պատմությունը: 19-րդ դար. հոգեկանի ու մարմնականի առանձնացումը: 1879թ.. Վ.Վունդտի լաբորատորիան: Վ.Վունդտտի աշակերտ Լ.Ուիթմերը առաջադրում է «կլինիկական հոգեբանություն» տերմինը: 1885թ. կլինիկական հոգեբանության առաջին լաբորատորիան Կազանում: Բեխտերևի, Աստվատսատուրովի, Սեչենովի, Կորսակովի, Լուրիայի, Զեյգարնիկի հայացքները կլինիկական հոգեբանության վերաբերյալ և Ռուսաստանում այս ոլորտում նրանց ներդրումը:

1.3 Կլինիկական հոգեբանության սահմանումները, հայրենական և արտասահմանյան հոգեբանության և բժշկության մեջ կլինիկական հոգեբանության հետազոտության առարկայի վերաբերյալ գաղափարներ: Հոգեկան երևույթների ուսումնասիրման կլինիկական-հոգեբանական և կլինիկական-հոգեբուժական մոտեցումների յուրահատկությունները: Ախտահոգեբանության և հոգեախտաբանության տարբերությունը: Հոգեբուժության «ի՞նչ»-ը և կլինիկական հոգեբանության «ինչպե՞ս»-ը: Բնագիտական ու հումանիտար կրթության և մտածելակերպի տարբերությունը: Կլինիկական հոգեբանության բաժինները՝ անձի ախտահոգեբանություն, բարձրագույն հոգեկան ֆունկցիաների խանգարումներ, նեյրոհոգեբանություն, հոգեսոմատիկա և մարմնականի հոգեբանություն, անոմալ զարգացման հոգեբանություն, դեոնթոլոգիա, ադդիկտիվ վարքի հոգեբանություն, ուռուցքաբանության, վիրաբուժության և զինեկոլոգիայի հոգեբանական խնդիրները, հոգեբանական ռեաբիլիտացիա և հոգեթերապիա: Կլինիկական հոգեբանական գիտելիքների կիրառման

ոլորտները: Ժամանակակից կլինիկական հոգեբանության ինտենսիվ զարգացումը պայմանավորող գործոնները:

1.4 Կլինիկական հոգեբանության տեսական-մեթոդաբանական խնդիրները: Կլինիկական հոգեբանության առարկայական ոլորտի վերաբերյալ գաղափարներ և գիտության մեթոդաբանությունը: Կլինիկական հոգեբանության մեթոդաբանության տեղը հոգեբանության մեթոդաբանության մեջ՝ որպես գիտական ճանաչողության ինքնուրույն բնագավառ: Կլինիկական հոգեբանության դերը հոգեբանության ընդհանուր խնդիրների լուծման գործում: Պաթոլոգիան որպես նորմայի խոշորացույց: Պաթոլոգիայի մոդելների վրա լուծվող հիմնական հոգեբանական խնդիրները. անձի՝ որպես ամբողջություն և առանձին հոգեկան գործընթացների կառուցվածքն ու դինամիկան, մարմնական (սոմատիկ) և «հոգեկան» գործընթացների կապը, ուղեղն ու հոգեկանը և նրանց փոխհարաբերությունը: Կլինիկական հոգեբանության մեթոդաբանության ճգնաժամը և դրա լուծման ուղիները: "Նորմա-պաթոլոգիա", "առողջություն-հիվանդություն", "ադապտացիա-դեզադապտացիա", "քայքայում-զարգացում" կատեգորիաները կլինիկական հոգեբանության մեջ: Դրանց ընտրության չափանիշները, համեմատական վերլուծությունները և միջանկյալ վիճակները:

Թեմա 2. «Նորմա և ախտաբանություն»

2.1 DSM, ICD (МКБ). Դասակարգման հասկացությունը, տեսակներն ու յուրահատկությունները: ԱՀԿ-ն և նրա ֆունկցիաները, դասակարգման փոփոխականության խնդիրը: Հոգեկան և հոգեբանական կամ անձնական առողջության տարբերությունը: Այս կատեգորիաների մեկնաբանումը ըստ Վ. Բրատուսի: Հոգեկան առողջության չափանիշներն ըստ ԱՀԿ-ի, Ա.Էլլիսի և Գ.Ծավերդյանի:

2.2 Հոգեկան գործընթացները նորմայում և ախտաբանության մեջ՝ համակարգային մոտեցման և սինդրոմային վերլուծության տեսանկյունից: Կլինիկական հոգեբանության մեջ ախտանիշը, համախտանիշը, գործոնը և նոզոլոգիան: Սինդրոմային վերլուծության սկզբունքները և տարբեր տեսակի սինդրոմները կլինիկական հոգեբանության մեջ: Հոգեկան գործունեության ձևավորման և ընթացքի խանգարումների (փոփոխությունների) հիմքում ընկած գործոնների տեսակները: Հոգեախտորոշման տեսակները:

2.3 Առողջություն և հիվանդություն: Հոգեբանական գործոնների դերը հոգեկան խանգարումների ծագման, ընթացքի, բուժման և կանխարգելման գործում: Ընդհանուր պատկերացում հիվանդությունների ժամանակակից միջազգային դասակարգումների մասին: «Մեխանիզմ» և «գործոն» հասկացությունները,

դրանց էության և կլինիկական հոգեբանության մեջ առանձնացման մասին պատկերացումները: Հիվանդության մասին հոգեդինամիկ, կոգնիտիվ, գեշտալտ, հոգեսիթեզի, հոգեդրամատիկ, վարքաբանական, էքզիստենցիալ և բժշկական հասկացման (մեկնաբանման) պատճառահետևանքային հիմքերը:

Թեմա 3. Կլինիկական հոգեբանի ֆունկցիաները, դեոնթոլոգիա:

3.1 Կլինիկական հոգեբանի երկու գործառույթները կլինիկայում և մասնավոր պրակտիկայում: Կլինիկական հոգեբանությունը և պրակտիկ գործունեությունը: Կլինիկական-հոգեբանական ախտորոշման տեսակներն ու նպատակները: Կլինիկական հոգեբանների կողմից լուծվող փորձագիտական խնդիրների տեսակները: Կլինիկական հոգեբանների մասնակցությունը հիվանդների սոցիալ- աշխատանքային հարմարմանը և վերականգմանը: Հոգեթերապիա, հոգեբանական շտկում, հոգեբանական խորհրդատվություն և թերապիա ոլորտների տարբերությունները: Երեխաների հետ տարվող կլինիկական-հոգեբանական կանխարգելման, ախտորոշման, փորձաքննության, հոգեթերապիայի և հոգեշտկման առանձնահատկությունները: Ախտահոգեբանական փորձաքննություն: Ախտորոշման առանձնահատկությունները և եզրակացությանը ներկայացվող պահանջները:

3.2 Կլինիկական հոգեբանների պրակտիկ գործունեության էթիկական սկզբունքները:
Դեոնթոլոգիական խնդիրները տարբեր պրոֆիլների կլինիկաներում: Յատրոգենիա և յատրոպատիա:

Թեմա 4. Հոգեկան գործունեության խանգարումների նեյրոհոգեբանական հետազոտություններ

4.1. Նեյրոհոգեբանության առարկան և խնդիրները: Նրա տեսական և գործնական նշանակությունը: Նեյրոհոգեբանության տեսական նշանակությունը, նրա ներդրումը «ուղեղ և հոգեկան» խնդրի ուսումնասիրության մեջ, ինչպես նաև ընդհանուր հոգեբանական խնդիրների լուծման գործում: Բարձրագույն հոգեկան ֆունկցիաների, անձնային և հուզական ոլորտի խանգարումների նեյրոհոգեբանական վերլուծությունը: Ժամանակակից նեյրոհոգեբանության հիմնական ուղղությունները (կլինիկական, փորձարարական, վերականգնողական, մանկական և ծերացման, անհատական առանձնահատկությունների և այլն): Ուղեղի տեղային ախտահարման, ուղեղային տարբեր դիսֆունկցիաների և հոգեկան գործառույթների խանգարումների վերականգնման գործընթացում նեյրոհոգեբանության գործնական նշանակությունը:

4.2. Մարդու հոգեկան բարձր ֆունկցիաները: Հոգեկան ֆունկցիայի՝ որպես ֆունկցիոնալ համակարգի մասին ժամանակակից պատկերացումները: Պ.Կ. Անոխինի կոնցեպցիան: Բարձրագույն հոգեկան ֆունկցիաների լոկալիզացիայի խնդիրը, ուսումնասիրման պատմությունը: Լ. Ս. Վիգոտսկու և Ա. Ռ. Լուրիայի աշխատությունների նշանակությունը բարձրագույն հոգեկան ֆունկցիաների համակարգային դինամիկ լոկալիզացիայի տեսության համար:

4.3. Ուղեղի երեք ֆունկցիոնալ բլոկները: Գլխուղեղի կառուցվածքի հիմնական սկզբունքները, նրա ուղղահայաց և հորիզոնական կառուցվածքային կազմակերպումը: Գլխուղեղի ոչ սպեցիֆիկ համակարգերը և դրանց գործառույթները:

4.4. Տեսողական, լսողական և մաշկա-կինեսթետիկ վերլուծիչների կառուցվածքի ընդհանուր սկզբունքները: Առաջնային, երկրորդային և երրորդային դաշտերը, նրանց ֆունկցիաները: Գլխուղեղի ճակատային բլթերը և նրանց դերը մարդու գործունեության, ակտիվ վիճակների և գործողությունների կարգավորման հարցում:

4.5. Գլխուղեղի միջկիսազնդային ասիմետրիան և փոխազդեցությունը, դրանց անատոմիական և ֆիզիոլոգիական ապացույցները: Կլինիկական հետազոտությունները: Գլխուղեղի կիսազնդերի դոմինանտության և ֆունկցիոնալ սպեցիֆիկության տեսությունները: Նեյրոհոգեբանական մոտեցումը միջկիսազնդային ասիմետրիային և միջկիսազնդային փոխազդեցությանը:

Թեմա 5. Բարձրագույն հոգեկան ֆունկցիաների խանգարումներ

5.1. Ուղեղի տեղային ախտահարումների դեպքում ընկալման խախտումները՝ ագնոզիա. տեսակները, պատճառները, հետևանքները: Տարբեր անալիզատորների կառուցվածքի հիմնական սկզբունքները և ախտահարման յուրահատկությունները: Մարմնի սխեմայի խանգարում՝ սոմատոագնոզիա:

5.2. Շարժումների և գործողությունների խանգարումներ: Ապրաքսիա: Շարժողական վերլուծիչի կառուցվածքի սկզբունքները: Կամայական շարժումների աֆֆերենտ և էֆֆերենտ մեխանիզմները: Ապրաքսիայի դասակարգումն ըստ Ա.Ռ.Լուրիայի: Զգազգայությունների խաբկանքներ՝ պատրանքներ և հալյուցինացիաներ, դրանց տարբերությունը և կլինիկական-հոգեբանական հետազոտությունները:

5.3 Խոսքի խանգարումները գլխուղեղի տեղային ախտահարման դեպքում: Խոսքի հոգեբանական կառուցվածքը և խոսքի գործունեության տեսակները: Խոսքի համակարգի աֆֆերենտ և էֆֆերենտ կապերը: Աֆազիա: Դասակարգումն

ըստ Ա.Ռ.Լուրիայի: Խոսքի խանգարումներ: Խոսքային գործունեության կազմակերպման մեջ աջ կիսագնդի դերը: Ոչ աֆազային խոսքի խանգարումներ (դիզարտրիա, պսևդոաֆազիա, ալալիա): Սեմանտիկ աֆազիայի սինդրոմը: Բրոկի աֆազիա կամ էֆֆերենտ շարժողական աֆազիա:

5.4 Հիշողության խանգարումներ: Ամնեզիա: Մնեստիկ գործունեության հոգեբանական կառուցվածքը: Հիշողության խանգարումների տեսակները: Հիշողության խանգարումները գլխուղեղի աջ և ձախ կիսագնդերի ախտահարման դեպքում: Հիշողության խանգարումների առանձնահատկությունները մանկության և ծերացման ժամանակ: Հիպոմնեզիա, հիպերմնեզիա, պարամնեզիա, կոնֆաբուլացիա, ընդհանուր, մասնակի ամնեզիա, ռետրոգրադ և անտերոռետրոգրադ և հիշողության այլ խանգարումներ:

5.5 Ուշադրության խանգարումներ: Ուշադրության հոգեբանական կառուցվածքը: Կամային և ոչ կամային ուշադրության խախտումները: Ուշադրության կարգավորման գործում գլխուղեղի ճակատային բիլթերի դերը:

5.6. Մտածողության խանգարումներ: Մտածողության հոգեբանական կառուցվածքը: Մտածողության խանգարումները գլխուղեղի ձախ ու աջ կիսագնդերի և դրանց տարբեր հատվածների ախտահարման դեպքում: Մտածողության դինամիկ, օպերացիոնալ, շարժառիթային կողմերի խանգարումներ: Շպերունգ և մենթիզմ:

5.7 Հույզերի խանգարումներ: Հույզերի դերը հոգեկան գործունեության կազմակերպման և կարգավորման գործում: Հույզերի հիմնական չափանիշները: Հույզերի անատոմիական և ֆիզիոլոգիական ցուցանիշները: Անձնային-հուզական ոլորտի ֆենոմենոլոգիան խանգարումները ուղեղի տեղային ախտահարում ունեող ունեցող հիվանդների մոտ: Հույզերի ինտենսիվության, խորության, մոդալության և այլ առանձնահատկությունների խանգարում:

5.8. Կամքի խանգարում: Ապատո-աբուլիկ սինդրոմ: Սեռական պերվերսիաներ: Հիպերբուլիա, հիպոբուլիա, պարաբուլիա, աբուլիա: Կամային ոլորտի խանգարումները մարմնական և հոգեկան հիվանդությունների, անձնային տարբեր խանգարումների դեպքում:

Թեմա 6. Հոգեսոմատիկան և մարմնականի հոգեբանությունը

6.1. Հոգեսոմատիկան որպես "հոգեկանի" և "սոմայի" (մարմնի) միջև փոխադարձ կապի միջառարկայական ուսումնասիրությունների բնագավառ: Բնագիտական և հումանիտար գիտելիքների համակարգում

հոգեմարմնականության խնդիրը: Հոգեբանության մեջ հոգեմարմնական խնդիրների ուսումնասիրության արդիականությունը: Խնդրի կլինիկական-հոգեբանական կողմը. ավանդական մոտեցումը և նոր տեսական մեկնաբանությունների որոնման անհրաժեշտությունը:

6.2 Մարմնականության հոգեբանություն և հոգեսոմատիկայի խնդիրը: Ժամանակակից հոգեսոմատիկայում ուսումնասիրության հոգեբանական առարկայի որոնման ուղիները: Մարմնականի հոգեբանությունը որպես ավանդական հոգեսոմատիկայի այլընտրանք:

6.3 Հոգեսոմատիկայի խնդրի ընդհանուր և նեղ մոտեցումները: Հոգեսոմատիկ հիվանդությունների «Չիկագյան յոթնյակ»: Հոգեվերլուծական ուղղվածությամբ հոգեսոմատիկա. տարբեր ուղղություններ և մոտեցումներ, անձնային պրոֆիլի հասկացությունը, ռեզոմատիզացիա-դեզոմատիզացիա երևույթները, օբյեկտային հարաբերությունների տեսությունը և այլն:

6.4 Հոգեսոմատիկան և մարմնի հոգեբանությունը: Հիվանդի հոգեկան ակտիվության (նոզոգնոզիայի) դերը հոգեսոմատիկ սիմպտոմոգենեզում: Մարմնականության ֆենոմենոլոգիա: Մարմնի սահմաններ, մարմնի պատկերի կայունություն, մարմնական ինքնության ձևեր: Արտաքին և ներքին մարմին, "ներքին" մարմնականության սեմանտիկա: Մարմնական զգայության ստուգման խնդիրը: Հիպոխոնդրիալ ներոզ:

6.5. Հիվանդության ներքին պատկերը (ՀՆՊ)՝ որպես բարդ հոգեսոմատիկ երևույթ: Ալոպլաստիկ և աուտոպլաստիկ մակարդակներ: ՀՆՊ -ի հոգեբանական շտկման խնդիրը: Ալեքսիթիմիայի ֆենոմենը, հիմնական նշանները, ուսումնասիրության տեսական և գործնական կողմերը: Անձնային ֆենոմենները հոգեսոմատիկայում: Դրանց տեղը հոգեսոմատիկ խանգարումների ընդհանուր կառուցվածքում և դերը նոր մարմնական ախտանիշների ի հայտ գալու գործում: Հոգեսոմատիկ խանգարումների դեպքում հոգեբանական ինքնակարգավորման խնդիրը: Հոգեսոմատիկայում անձնային ֆենոմենների հոգեախտորոշման և հոգեշտկման խնդիրը:

Թեմա 7. Անձի ախտաբանություն

7.1 Անձնային խանգարումներ: Դասակարգումը, ֆենոմենոլոգիան, դրանց տարբերությունը շեշտվածությունից և նևրոտիկ մակարդակի խանգարումներից: Ախտորոշումը և հոգեթերապիան:

7.2 Նևրոտիկ մակարդակի խանգարումներ: Դասակարգումը, ֆենոմենոլոգիան, տեսակները, ախտորոշումը և հոգեթերապիան: Նևրասթենիա, հիստերիա,

կպչուն վիճակների նևրոզ, նևրոտիկ վախ, տագնապ, ֆոբիա: Դեպրեսիա, տեսակները, ախտանիշները

7.3 Փսիխոտիկ մակարդակի խանգարումներ: Դասակարգումը, ֆենոմենոլոգիան, տեսակները, ախտորոշումը և հոգեթերապիան: Շիզոֆրենիա, տեսակները, ախտանիշները, զարգացման ընթացքը, ախտորոշում և թերապիա: Զառանցանքի ձևավորումը: Հիվանդի մտածողության և հուզակամային ոլորտի առանձնահատկությունները: Երկբևեռ փսիխոզ, ֆենոմենոլոգիան, ախտորոշումը և հոգեթերապիան: Էպիլեպսիա, ֆենոմենոլոգիան, ախտորոշումը և հոգեթերապիան: Ծերունական փսիխոզների հոգեբանական բնութագիրը:

Թեմա 8. Հոգեթերապիա

8.1 Ավանդական գիտական մեթոդաբանության համապատասխանության խնդիրը. Մարդու մասին հումանիտար գիտությունների (սեմիոտիկա, հերմենևտիկա) մեթոդների նշանակությունը հոգեթերապիայի բնագավառում հետազոտությունների զարգացման համար: Հոգեթերապիայի արդյունավետության գնահատման ժամանակակից հետազոտությունները, կիրառվող մեթոդները, ընդհանուր և սպեցիֆիկ գործոնները: Հոգեթերապիային ներկայացվող պահանջները, նպատակները, տեսակները փուլերը, թերապևտիկ հարաբերությունների դինամիկան: Սուպերվիզիան թերապևտիկ պրակտիկայում:

8.2 Հոգեդինամիկ հոգեթերապիա: Գաղափարական հիմքերը, տեխնիկայի հիմնական դրույթները, նպատակները, տեսակներն ու փուլերը: Ուղղության հիմնադիրները, ներկայացուցիչներն ու նրանց ներդրումը:

8.3 Կոգնիտիվ հոգեթերապիա: Գաղափարական հիմքերը, տեխնիկայի հիմնական դրույթները, նպատակները, տեսակներն ու փուլերը: Ուղղության հիմնադիրները, ներկայացուցիչներն ու նրանց ներդրումը:

8.4 Պսիխոդրամա: Գաղափարական հիմքերը, տեխնիկայի հիմնական դրույթները, նպատակները, տեսակներն ու փուլերը: Ուղղության հիմնադիրները, ներկայացուցիչներն ու նրանց ներդրումը:

8.5 Հոգեսինթեզ: Գաղափարական հիմքերը, տեխնիկայի հիմնական դրույթները, նպատակները, տեսակներն ու փուլերը: Ուղղության հիմնադիրները, ներկայացուցիչներն ու նրանց ներդրումը:

8.6 Սուգեստիվ մեթոդներ: Գաղափարական հիմքերը, տեխնիկայի հիմնական դրույթները, նպատակները, տեսակներն ու փուլերը: Ուղղության հիմնադիրները, ներկայացուցիչներն ու նրանց ներդրումը:

8.7 Էքզիստենցիալ հոգեթերապիա: Գաղափարական հիմքերը, տեխնիկայի հիմնական դրույթները, նպատակները, տեսակներն ու փուլերը: Ուղղության հիմնադիրները, ներկայացուցիչներն ու նրանց ներդրումը:

8.8 Գեշտալտ հոգեթերապիա: Գաղափարական հիմքերը, տեխնիկայի հիմնական դրույթները, նպատակները, տեսակներն ու փուլերը: Ուղղության հիմնադիրները, ներկայացուցիչներն ու նրանց ներդրումը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արզումանյան Ա.Ջ., Հասարակական նեգատիվ երևույթները որպես անձի սոցախտաբանության վճռորոշ գործոններից մեկը: Հոգեբանության և մանկավարժությանարդիական հիմնախնդիրներ: Հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Գյումրի, 2003, էջ 14-18
2. Բժշկական հոգեբանություն, խմբ. Խ.Վ.Գասպարյան, Ե., 2016, 41 էջ
3. Սուքիասյան Ս. Հ., Մարգարյան Ս. Պ., Հոգեբուժություն, մաս 1, Երևան, Ասողիկ, 2006, 193 էջ
4. Սուքիասյան Ս. Հ., Մարգարյան Ս. Պ., Հոգեբուժություն, մաս 2, Երևան, Ասողիկ, 2006, 326 էջ
5. Ստամբուլյան արձանագրություն: Ձեռնարկ բժիշկների, հոգեբույժների և իրավաբանների համար, Երևան, «Ընդդեմ իրավական կամայականության» հասարակական կամայականություն, 2015, 164 էջ
6. Абабков В.А., Вьюнова Т.С., Караваева Т.А., Карвасарский Б.Д., Полторак С.В., Семенов С.П., Чехлатый Е.И., Психотерапия в работе врача общей практики. Методические рекомендации. Санкт-Петербург 2011
7. Александрова Н. В., Клиническая психология: учебное пособие для студентов направления подготовки высшего образования – бакалавриата «Специальное (дефектологическое) образование», профилей «Специальная психология», «Логопедия» / Омск : Изд-во ОмГА, 2017. 228 с
8. Александровский Ю. А., Пограничные психические расстройства. М. 1993 с.
9. Арзуманян С. Д., Психолого-криминологическая теория становления личности правонарушителя- Ереван: Зангак-97, 2000. - 327 с.
10. Артюхова Т. Ю., Шелкунова Т. В., Психокоррекция и психотерапия: учеб. пособие. Красноярск: Сиб. федерал. ун-т, 2019. – 170 с.
11. Ахвердова О. А., Суворова А. В., Козлова Э. М., Золотарев С. В., Психотерапия, учебное пособие. Ставрополь. Изд-во СГУ. 2005. 320 с.
12. Балашова Е. Ю. , Ковязина М. С., Нейропсихологическая диагностика в вопросах и ответах. М. «Генезис». 2013.

13. Банщиков В.М., Гуськов В.С., Мягков И.Ф., Медицинская психология, М., 1977
14. Баранская Л. Т., Павлова Е. В., Нейропсихология. Учебное пособие. Екатеринбург: УГМУ. 2020. 115 с.
15. Бек А., Фримен А., Когнитивная психотерапия расстройств личности. Практикум по психотерапии. СПб.: Питер, 2002. 544 с.
16. Берн Э., Трансакционный анализ и психотерапия. СПб.: Братство, 1992. 229 с.
17. Братусь Б. С., Аномалии личности. М.: Мысль, 1988. 301 с
18. Братусь Б. С., Постановка проблемы нормы психического развития // Аномалии личности. М., 1988. С. 6-24
19. Бройтигам В., Кристиан П., Рад М. Б., Психосоматическая медицина: Кратк. учебн. /Пер с нем. Г.А. Обухова, А.В. Бруенка; Предисл. В.Г. Остроглазова. М.: ГЭОТАР МЕДИЦИНА, 1999. - 376 с.
20. Бурлачук Л. Ф., Грабская И. А., Кочарян А. С. Основы психотерапии. Учебное пособие для студентов вузов. –К.: Ника-Центр. М.: Алетейа, 1999. 320 с.
21. Васильев. В. В., Курс лекций по медицинской психологии: Учебное пособие. Ижевск, 2013. 133 с.
22. Выготский Л.С., Развитие высших психических функций, М, 1984
23. Джудит Тод, Артур Богард, Основы клинической и консультативной психологии, Эксмо-Пресс, 2001
24. Зейгарник Б.В., Личность и патология деятельности, М., 1971
25. Зейгарник Б.В., Лурия А..Р, Поляков Ю.Ф., Психология и её роль в медицине, М., 1978
26. Зейгарник Б.В., Патопсихология, М., 1976
27. Зейгарник Б.В., Хрестоматия по патопсихологии, М., 1981
28. Карвасарский Б. Д., Клиническая психология. Учебник для вузов. 4-е изд. СПб.: Питер, 2004. 553 с.
29. Карвасарский Б.Д., Неврозы, М., 1980
30. Кемпински А., Психопатология неврозов, Варшава, 1975
31. Комер Р., Патопсихология поведения. Нарушения и патологии психики СПб.: Прайм- Еврознак, 2002. 608 с.
32. Корсакова Н. К., Московичуте Л. И., Клиническая нейропсихология: учеб. пособие для вузов /2-е изд., испр. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2018. 165 с.
33. Кочюнас Р., Основы психологического консультирования. М.: Академический проект", 1999. https://klex.ru/2c6
34. Кречмер Э., Медицинская психология: Пер. с нем. Послесл. Вал. А. Лукова]. Санкт- Петербург: Союз, 1998. - 460 с.
35. Лакосина Н.Д., Ушаков Г.К., Медицинская психология, М., 1984

36. Линде Н. Д., Основы современной психотерапии: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2002. 208 с.
37. Личко А. Е., Психопатии и акцентуации характера у подростков - 2-е изд., доп. и перераб. Л.: Медицина: Ленингр. отд-ние, 1983. - 255 с.
38. Лопес Е. Г., Рудей О. А., Основы психотерапии: Практ.- ориентир.пособие. Екатеринбург: Изд-во ГОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т», 2006. 103 с.
39. Лурия А. Р., Основы нейропсихологии. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 384 с
40. Мак-Вильямс Н., Психоаналитическая диагностика Учебник. Библиотека психологии и психотерапии. 2007 год.
41. Мельник Е. В., Основы психотерапии: Учебное пособие. Челябинск: Активист, 2016. 181 с.
42. Менделевич В. Д., Клиническая и медицинская психология: Практическое руководство. М.: МЕДпресс, 2001. 592 с.
43. Моисеева О.Ю., Психодиагностика индивидуальных особенностей личности. Часть 1. Психодиагностика темперамента: Учеб, пособие. Владивосток: Мор. гос. Ун-т, 2002. 52 с.
44. Мясищев, Б.Д., Личность и неврозы, Л., 1960
45. Патнем Ф., Диагностика и лечение расстройства множественной личности, серия Клиническая психология, М.,2004
46. Перре М., Бауман У., Клиническая психология, Питер, 2006
47. Райгородский Д. Я., Практическая психодиагностика. Методики и тесты Учебное пособие /под ред. Д.Я. Райгородского. Самара: Бахрах-М, 2001. 672 с.
48. Свядощ А.М., Женская сексопатология, М., 1988
49. Свядощ А.М., Неврозы, 1982
50. Собенников В. С., Белялов Ф. И., Психосоматика. Иркутск: Издательство ИГУ, 2008. 170 с.
51. Собенников В. С., Ясникова Е. Е., Я-концепция. Внутренняя картина болезни., ГБОУ ВПО ИГМУ Минздрава РФ, Иркутск: ИГМУ, 2013. 24 с.
52. Соколова Е.Т., Николаева В.В., Особенности личности при пограничных расстройствах и соматических заболеваниях, М.,1996
53. Сукиассян С. Г., Психосоматическое соотношение. Ереван. 1995.
54. Тополянский В.Д., Струковская М.В., Психосоматические расстройства, М., 1986
55. Ушаков Г.К., Пограничные нервно-психические расстройства, М.,1987
56. Франкл В., Страдания от бессмысленности жизни. Актуальная психотерапия, Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2011. 105 с.
57. Фрейд З., Введение в психоанализ: Лекции. М.: Наука. 1991. 456 стр.

58. Фрейд З., Печаль и меланхология, В: Психология эмоций, Тексты, М., 1984
59. Фролова А. В., Минуллина А.Ф. Клиническая психология: Методическое пособие. Казань, 2013. 158с.
60. Фролова, Ю. Г., Психосоматика и психология здоровья: Учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. /Ю.Г. Фролова. Мн.: ЕГУ, 2003. 172 с.
61. Фромм Э., Анатомия человеческой деструктивности, М., 1994
62. Харди И., Врач, сестра, больной, !973
63. Хомская Е. Д., Х76 Нейропсихология: 4-е издание. СПб.: Питер, 2005. 496 с: ил. (Серия «Классический университетский учебник»).
64. Хомская Е.Д. Мозг и активация, М., 1972
65. Шавердян Г.М. – "Помешанные без помешательства". К феноменологии психопатий, N 3(34), “Вестник Ереванского университета” 2021г.
66. Шавердян Г.М. – Консультирование или психотерапия-light | "Перспективы науки и образования" сетевой научно-практический журнал, N 3, 2013 г., стр. 68-85
67. Шавердян Г.М. – Основы психотерапии | Монография, Москва, СПБ, ПИТЕР, 2007, 208 стр.
68. Шавердян Г.М. – Подступы к психотехнике свободы, Москва, изд. МГАДА 2012, 410 стр.
69. Эллис А., Гуманистическая психотерапия: Рационально-эмоциональный подход /Пер. с англ. СПб.: Изд-во Сова; М.: Изд-во ЭКСМОПресс, 2002. 272 с.
70. Эриксон М. Стратегия психотерапии. СПб.: Речь, 2002. 544с. (Мастерская психологии и психотерапии).
71. Юнг К. Г., Анализ Сновидений. Семинары (осень 1928 г. лето 1929 г.) М.: Клуб Касталия. 2014. 304 с.
72. Юнг К. Г., Психология бессознательного/Пер. с англ. Издание 2-е., М.: «КогитоЦентр», 2010. 352 с.
73. Юров Ю. В., Основы нейропсихологии: учебно-методическое пособие. Воронеж: ВГПУ, 2006. 63 с.
74. Ялом И. Д., Лечение от любви и другие психотерапевтические новеллы Пер. с англ. А. Б. Фенько. М.: Класс, 1997. 288 с.
75. Ялом И., Все мы творения на день и другие истории М.: Московский институт психоанализа, 2014. 240 с.
76. Ялом И., Экзистенциальная психотерапия. Пер. с англ. Т. С. Драбкиной. М.: «Класс», 1999. 576 с. http://psylib.org.ua/books/yalom01/index.htm

ՀԱՏՈՒԿ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմա 1. Հատուկ հոգեբանության առարկայական բովանդակությունը

Հատուկ հոգեբանության առարկան և օբյեկտը, նպատակն ու խնդիրները: Հատուկ հոգեբանության կապն այլ գիտությունների հետ: Հատուկ հոգեբանության սահմանազատումը ախտահոգեբանությունից, կլինիկական հոգեբանությունից, նյարդահոգեբանությունից և հոգեախտաբանությունից: Հատուկ հոգեբանության կիրառական և գործնական խնդիրները: Հատուկ հոգեբանության հիմնական կատեգորիաները՝ հոգեբանական կանխարգելում, հոգեախտորոշում/հոգեբանական գնահատում և հոգեբանական շտկում, հոգեբանական վերականգնում և հարմարում, ինտեգրում, ներառում, փոխհատուցում: Հատուկ հոգեբանության և հոգեբանական այլ ուղղությունների (տարիքային, զարգացման, մանկավարժական, ընդհանուր, կլինիկական) հետ կապը:

Թեմա 2. Հայեցակարգային պատկերացումները «զարգացման խանգարում» ֆենոմենի մասին

«Զարգացման խանգարում» հասկացությունը: Հոգեկան զարգացման ժամանակակից տեսությունները: Մորֆոգենեզ, սոմատոգենեզ, փսիխոգենեզ: Հոգեկան զարգացման հոգեդինամիկ, հումանիստական, կոգնիտիվ և նյարդակոգնիտիվ հայեցակարգերը: Գլխուղեղի ֆունկցիոնալ բլոկների մասին Ա.Լուրիայի տեսությունը: Միջկիսագնդային փոխազդեցության զարգացման մակարդակները՝ ըստ Ա.Սեմենովիչի: Լ.Վիգոտսկու գաղափարները անոմալ զարգացման ընդհանուր օրինաչափությունների մասին: «Դեֆեկտ» հասկացությունը և դրա կառուցվածքը: Օնտոգենեզի հիմնական փուլերը: Հոգեկան օնտոգենեզ, տարիքային փուլերը: Երեխայի զարգացման վրա ազդող գործոնները՝ կենսաբանական, գենետիկական, սոցիալական, հոգեբանական և սոմատիկ, դրանց ազդեցության մեխանիզմները: Դիզօնտոգենեզի սահմանումը: Հոգեկան դիզօնտոգենեզ, դիզօնտոգենեզի բնույթը պայմանավորող հիմնական գործոնները: «Նորմա» հասկացության մեկնաբանությունը հատուկ հոգեբանության մեջ: Ընդհանուր և մասնավոր խանգարումները դիզօնտոգենեզի կառուցվածքում: Հոգեկան դիզօնտոենեզի տեսակները՝ ըստ Վ.Վ.Լեբեդինսկու: Երկրորդական շեղումների ձևավորման մեխանզիմները: Փոխհատուցման երևույթը. ներհամակարգային և միջհամակարգային փոխհատուցում: Ա.Ադլերի գերփոխհատուցման տեսությունը:

Թեմա 3. Հատուկ հոգեբանության հետազոտական սկզբունքները և մեթոդները։

Հատուկ հոգեբանության հետազոտական սկզբունքները՝ դետերինիզմի սկզբունք, զարգացման սկզբունքը, գործունեության սկզբունքը, գործունեության և գիտակցության միասնականության սկզբունք, համակարգային կառուցվածքային-դինամիկ հետազոտման, որակական վերլուծության սկզբունքը հատուկ հոգեբանության մեջ: Հետազոտման մեթոդները հատուկ հոգեբանության մեջ. դիտման մեթոդը հատուկ հոգեբանության մեջ, զրույցի մեթոդի կիրառումը հատուկ հոգեբանության մեջ, գիտափորձի կիրառումը հատուկ հոգեբանության մեջ (բնական և լաբորատոր, հաստատող և ձևավորող), թեստավորման, պրոյեկտիվ մեթոդիկաների կիրառումը հատուկ հոգեբանության մեջ: Հոգեբանական ախտորոշումը/գնահատումը հատուկ հոգեբանության մեջ: Երեխայի հոգեբանական հետազոտման կառուցվածքը: Քեյզ-ուսումնասիրություն և լոնգիտյուդ հետազոտություն։ Հետազոտության կառուցվածը հատուկ հոգեբանության մեջ. վարկած, ընտրանք, մեթոդներ, տվյալների հավաքում և մշակում, քանակական և որակական վերլուծություն, եզրակացությունների կազմում: Հատուկ հոգեբանության հետազոտությունների էթիկական խնդիրները։

Թեմա 4. Զարգացման խանգարումների բնույթը, ձևավորման պատճառները ու կառուցվածքը

«Զարգացման խանգարում» հասկացությունը և դրա կառուցվածքը: Զարգացման խանգարումների նյարդաբանական, մորֆոլոգիական, հոգեբանական և սոցիալական ասպեկտները: Զարգացման խանգարումների առանձնահատկությունները ընդհանուր և մասնավոր խանգարումների պարագայում: Առավել տիպական մասնավոր խանգարումները: Զարգացման բարդ կամ համալիր խանգարումներ: Զարգացման առաջնային և երկրորդային խանգարումներ, երկրորդային խանգարումների առանձնահատկությունները, ձևավորման մեխանիզմները: Զարգացման խանգարումների էկզոգեն և էնդոգեն գործոնները։ Կենսաբանական և սոցիալական պայմանավորվածության դերը զարգացման խանգարումների ձևավորման հարցում: Գենետիկ ազդեցության մեխանիզմները: Սոմատիկ հիվանդությունները որպես հոգեկան զարգացման խանգարումների պատճառ։ Գլխուղեղի վնասվածքները և ախտահարումը որպես զարգացման խանգարումների պատճառ։ Դեպրիվացիան որպես զարգացման խանգարումների առաջացման պատճառ և հետևանք։ Դեպրիվացիայի

տեսակները և հոսպիտալիզմի երևույթը: Փոխհատուցման մեխանիզմները: Փոխհատուցման կենսաբանական և սոցիալական գործոնները: Պաշտպանական մեխանիզմները և քոփինգ ռազմավարությունները:

Թեմա 5. Զարգացման խանգարումների դասակարգումները

Հոգեկան և վարքային խանգարումների դասակարգումը հիվանդությունների միջազգային դասակարգման 11-րդ թողարկման մեջ: Վ.Վ. Կովալյովի, Վ.Վ.Լեբեդինսկու, Մ.Մ. Սեմագոյի դասակարգումները: ԱՀԿ-ի ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) դասակարգիչի՝ Գործառնության, հաշմանդամության և առողջության միջազգային դասակարգման առավելությունները և կիրառելիությունը: Հոգեբանական միջամտությունը հատուկ հոգեբանության մեջ: Հոգեբանական միջամտության սկզբունքները և մեթոդները հատուկ հոգեբանության մեջ: Հոգեբանական շտկում (հասկացությունը, պատմությունը, մոտեցումները, մեթոդները, սահմանափակումները, տեսակները): Հոգեբանական աջակցություն և վերականգնում (առանձնահատկությունները, ուղղությունները, ընթացքը, կիրառելիությունը, արդյունավետությունը): Աջակցության համալիր եղանակները: Աջակցությունը կրթական, առողջապահական և սոցիալական ապահովության հաստատություններում: Հատուկ կրթության համակարգը նախադպրոցական և դպրոցահասակ երեխաների համար: Զարգացման խնդիրներով երեխաների՝ հատուկ հաստատություններում տարանջատման առավելություններն ու թերությունները: Ներառական կրթության յուրահատկությունները և արդյունավետությունը: Աջակցությունը ընտանիքին և ծնողներին (խորհրդատվություն, քոուչինգ): Միջամտության էթիկական հիմնախնդիրները հատուկ հոգեբանության մեջ:

Թեմա 6. Տեսողության խանգարում ունեցող անձանց հոգեբանություն (տիֆլոհոգեբանություն)

Տեսողության խանգարումներ. տեսակները, առաջացման պատճառները: Տեսողության խանգարումների դեպքում գործող փոխհատուցման առանձնահատկությունները: Տեսողության խանգարում ունեցող անձանց իմացական ոլորտի առանձնահատկությունները: Տեսողության խանգարում ունեցող անձանց անձնային և հուզակամային ոլորտների

առանձնահատկությունները: Հոգեբանամանկավարժական աջակցության եղանակները:

Թեմա 7. Լսողության խանգարում ունեցող անձանց հոգեբանություն (սուրդոհոգեբանություն)

Լսողության խանգարումներ. տեսակները, առաջացման պատճառները: Լսողության խանգարում ունեցող անձանց իմացական ոլորտի առանձնահատկությունները: Լսողության խանգարում ունեցող անձանց անձնային և հուզակամային ոլորտի առանձնահատկությունները: Լսողության խանգարումներով երեխաների հոգեբանամանկավարժական աջակցության եղանակները:

Թեմա 8. Խոսքի խանգարումներ ունեցող անձանց հոգեբանություն:

Խոսքի խանգարումների հոգեբանամանկավարժական դասակարգումը: Բանավոր խոսքի խանգարումները, երեխաների հոգեբանական բնութագիրը: Գրավոր խոսքի խանգարումները. գրավոր խոսքի խանգարում ունեցող երեխաների հոգեբանական բնութագիրը: Խոսքի խանգարումներով երեխաների հոգեբանամանկավարժական աջակցության եղանակները:

Թեմա 9. Հենաշարժիչ համակարգի խանգարումներ ունեցող անձանց հոգեբանություն:

Հենաշարժիչ համակարգի խանգարումների տեսակները: Խանգարումների բնույթը և կառուցվածները մանկական ուղեղային կաթվածի ժամանակ: Մանկական ուղեղային կաթվածի կլինիկական ձևերը: ՄՈւԿ ունեցող երեխաների իմացական, հուզակամային և անձնային ոլորտների առանձնահատկությունները: Մկանային ատրոֆիաներ: Դյուշենի համախտանիշ ունեցող անձանց հոգեբանական բնութագիրը:

Թեմա 10. Աուտիկ սպեկտրի խանգարում ունեցող անձանց հոգեբանություն:

Աուտիզմի էությունը և առանձնահատկությունները: Աուտիզմի առանջացմանը նպաստող գործոնների մասին ժամանակակից մոտեցումները, համաճարակաբանությունը: Աուտիզմ ունեցող անձանց կլինիկահոգեբանական բնութագիրը. իմացական, հուզակամային և

անձնային ոլորտների առանձնահատկությունները: Աուտիզմի ախտորոշիչ չափանիշները և դասակարգումը (ՀՄԴ 11, DSM V): Աուտիկ սպեկտրի այլ խանգարումները՝ Ասպերգերի համախտանիշ, Սավանտի համախտանիշ, Ռետի համախտանիշ: Աուտիկ սպեկտրի խանգարում ունեցող անձի հոգեսոցիալական և մանկավարժահոգեբանական աջակցության համակարգը, մեթոդները, մոտեցումները:

Թեմա 11. Մտավոր զարգացման խանգարումներ ունեցող անձանց հոգեբանություն:

Մտավոր զարգացման խանգարումների (մտավոր հետամնացության, թուլամտություն) բնորոշումը, տեսակները, դասակարգումը՝ ըստ ՀՄԴ 11-ի: Թեթև, չափավոր, ծանր և խորը աստիճանի մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների հոգեբանամանկավարժական բնութագիրը: ԲՆԳ առանձնահատկությունները մտավոր հետամնացոության դեպքում: Մտավոր հետամնացության համաճարակաբանությունը: Հոգեախտաբանությունը մտավոր հետամնացության դեպքում: Մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների անձնային, հուզակամային և իմացական ոլորտի առանձնահատկությունները: Միջամտության եղանակները և մանկավարժահոգեբանական աջակցության համակարգը:

Թեմա 12. Վարքի խանգարումներով երեխաների հոգեբանություն:

Ուշադրության պակասի և գերակտիվության համախտանիշ ունեցող անձանց հոգեբանություն: ՈւՊԳՀ-ի տեսակները, ախտանիշները, երեխաների հոգեբանական բնութագիրը: Միջամտության մեթոդները ՈւՊԳՀ-ի ժամանակ: Վարքային խանգարումների տեսակները: Վարքային խանգարումներ ունեցող երեխաների հոգեբանական առանձնահատկությունները: Միջամտության եղանակները և մանկավարժահոգեբանական աջակցության համակարգը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений, т.1, 2,5, М., 1982-1986.
2. Государев Н.А. Специальная психология. М.:-2008
3. Детская психиатрия. Под ред. Э.Эйдемиллера, П.: 2006
4. Мэш Э., Вольф Д. Детская патопсихология. Нарушения психики ребенка, М.: 2007

5. Специальная психология. Под.ред. Кузнецовой, М-2003
6. Специальная психология. Под.ред. Лубовского В.И, М.: 2005
7. Усанова О.Н. Специальная психология. П.:-2006
8. Трофимова Н.М, Дуванова С.П., Трофимова Н.Б., Пушкина Т.Ф., Основы специальной педагогики и психологии, П., 2005
9. Handbook of Educational Psychology and Students with Special Needs by Andrew J. Martin (Editor); Rayne A. Sperling (Editor); Kristie J. Newton (Editor), 2020
10. Handbook of Adolescent Transition Education for Youth with Disabilities by Karrie A. Shogren (Editor); Michael L. Wehmeyer (Editor), 2020
11. The Educator's Diagnostic Manual of Disabilities and Disorders by Roger Pierangelo; George Giuliani, 2007
12. Managing Special Educational Needs: A Practical Guide for Primary and Secondary Schools by Suanne Gibson, Sonia Blandford, 2005

Լրացուցիչ գրականություն

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья : психологические основы : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. 350500 - "Социальная работа" / Л.И. Акатов. - М.: Владос, 2003
2. Аксенова Л.И. Социальная педагогика в специальном образовании: учебное пособие для студ. вузов по спец. "Специальная педагогика в спец. (коррекц.) образоват. учрежд." / Л.И. Аксенова. - М.: Академия, 2001
3. Анохин П.К. Очерки по физиологии функциональных систем. М., 1975*
4. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: учеб. пособие для студ. образов. учрежд. ср. проф. образов., обуч. по спец. 0319 - Спец. пед-ка в спец. (коррекционных) образов. учреждениях, М.: Академия, 2001
5. Астапов В.М. Введение в дефектологию с основами нейро- и патопсихологии. М., 1994
6. Воспитание трудного ребенка: Дети с девиантным поведением: Учебно-методическое пособие
7. / Ред. М.И. Рожков. - М.: ВЛАДОС, 2003
8. Дети с отклонениями в развитии / Под ред. М.С.Певзнер. М., 1966
9. Дети с проблемами в развитии: комплексная диагностика и коррекция / Под ред. Л. П. Григорьева. - М.: ИКЦ "Академкнига", 2002
10. Детский аутизм / Составитель Л.М. Шипицина. – СПб., «Дидактика плюс». 2001
11. Дидактические игры в обучении дошкольников с отклонениями в развитии: Пособие для учителя / А.А. Катаева, Е.А. Стребелева. - М. : ВЛАДОС, 2001

12. Дмитриев А.А. Коррекционно-педагогическая работа по развитию двигательной сферы учащихся с нарушением интеллектуального развития : учеб.-метод. пособие / А.А. Дмитриев; РАО, МПСИ. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: МПСИ; Воронеж: НПО "МОДЭК", 2004
13. Дмитриев А.А. Физическая культура в специальном образовании: учеб. пособие для студ.дефектолог. фак. высш. пед. учеб. завед. / А.А.Дмитриев. - М.: Академия, 2002. - 176 с
14. Дробинская А.О. Школьные трудности "нестандартных" детей / А.О. Дробинская . - 2-е изд. -М.: Школа-Пресс, 2001
15. Забрамная С.Д. Психолого-педагогическая диагностика умственного развития детей. М., 1995
16. Зикеев А.Г. Развитие речи учащихся специальных (коррекционных) образовательных учреждений: Учеб. пособие для студ. педвузов / А.Г. Зикеев. - М.: Академия, 2000
17. Игры и занятия с детьми раннего возраста с психофизическими нарушениями: для родителей и педагогов дошкольных учреждений / Ин-т коррекционной педагогики РАО ; ред.: Е. А. Стребелева, Г. А. Мишина. - Изд. 2-е. - М.: Экзамен, 2006
18. Каган В.Е. Преодоление: неконтактный ребенок в семье. СПб., 1996
19. Коррекционная педагогика в начальном образовании : учебное пособие для студ./ Под ред. Г.Ф. Кумарина. - М.: Академия, 2001
20. Корсунская, Б. Д. Воспитание глухого ребенка в семье. - М.: Педагогика, 1970
21. недостаточностью: Учеб. пособие для студ. дефектолог. фак - М.: Академия, 2003
22. Мастюкова Е.М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии : учеб. пособие для студ. вузов, / Под ред. В.И. Селиверстов. - М. : ВЛАДОС, 2003
23. Никольская О.С. Аутичный ребенок : пути помощи / О.С. Никольская, Е.Р. Баенская, М.М. Либлинг. - 2-е изд.,стереотип. - М.: Теревинф, 2000
24. Ньюмен С. Игры и занятия с особым ребенком: руководство для родителей / С. Ньюмен. - М.: Теревинф, 2004
25. Психодиагностика и коррекция детей с нарушениями и отклонениями развития: методический материал / сост. и общ. ред. Астапова В.М., Микадзе Ю.В. - СПб.: Питер, 2001
26. Психокоррекционная и развивающая работа с детьми : учебное пособие для студ. сред. спец. учеб. завед. / ред. И.В. Дубровина. - 2-е изд., стереотип. - М.: Академия, 1999
27. Психология глухих детей / Под ред. И.М. Соловьева и др. М., 1971*
28. Психология детей с нарушениями и отклонениями психического развития: учебное пособие / сост. Астапов В.М., Микадзе Ю.В. - СПб.: Питер, 2001

29. Психолого-педагогическая диагностика : учеб. пособие для студ. дефектолог. фак. высш. пед. учеб.завед. / ред. И.Ю. Левченко, С.Д. Забрамная. - М.: Академия, 2003
30. Скороходова О.И. Как я воспринимаю, представляю и понимаю окружающий мир. М., 1990
31. Шнейдер, Л. Б. Девиантное поведение детей и подростков – М.: Академический проект; Трикста, 2005
32. Bender, W. (Ed.) (1999) Professional Issues in Learning Disabilities. Austin, TX: PRO-ED
33. Brinkley D. (2011) Supporting Deaf Children and Young People. Strategies for Intervention, Inclusion and Improvement. Bloomsbury Publishing.
34. Chivers, M. (1997) A Parents' Guide to Dyslexia and Other Learning Difficulties. Peterborough: Need2Know.
35. East V., Evans L. (2006) At a Glance. Practical Guide to Children's Special Needs, Bloomsbury Publishing
36. Mednick M. (2007) Supporting Children with Multiple Disabilities. Bloomsbury Publishing.
37. Pearson S. (2016) Rethinking Children and Inclusive Education. Opportunities and Complexities. Bloomsbury Publishing.
38. Thomson, M. (2001) The Psychology of Dyslexia. London: Whurr.
39. Frederickson, N. and T. Cline (2002) Special Educational Needs, Inclusion and Diversity – A Textbook. Buckingham: Open University Press.
40. Worth S. (2005) Autistic Spectrum Disorders. Bloomsbury Publishing.